

Loge på Jägaråsen

Omläggning av tak

Antikvarisk kontroll

Jägaråsen 1:38
Kungs-Barkarö socken
Västmanland

Helén Sjökvist

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Bakgrund.....	5
Genomförande.....	6
Resultat.....	7
Bilder	8
Referenser.....	11
Kart- och arkivmaterial	11
Litteratur.....	11
Tekniska och administrativa uppgifter.....	11

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 57 20
E-post: info@kmmd.se

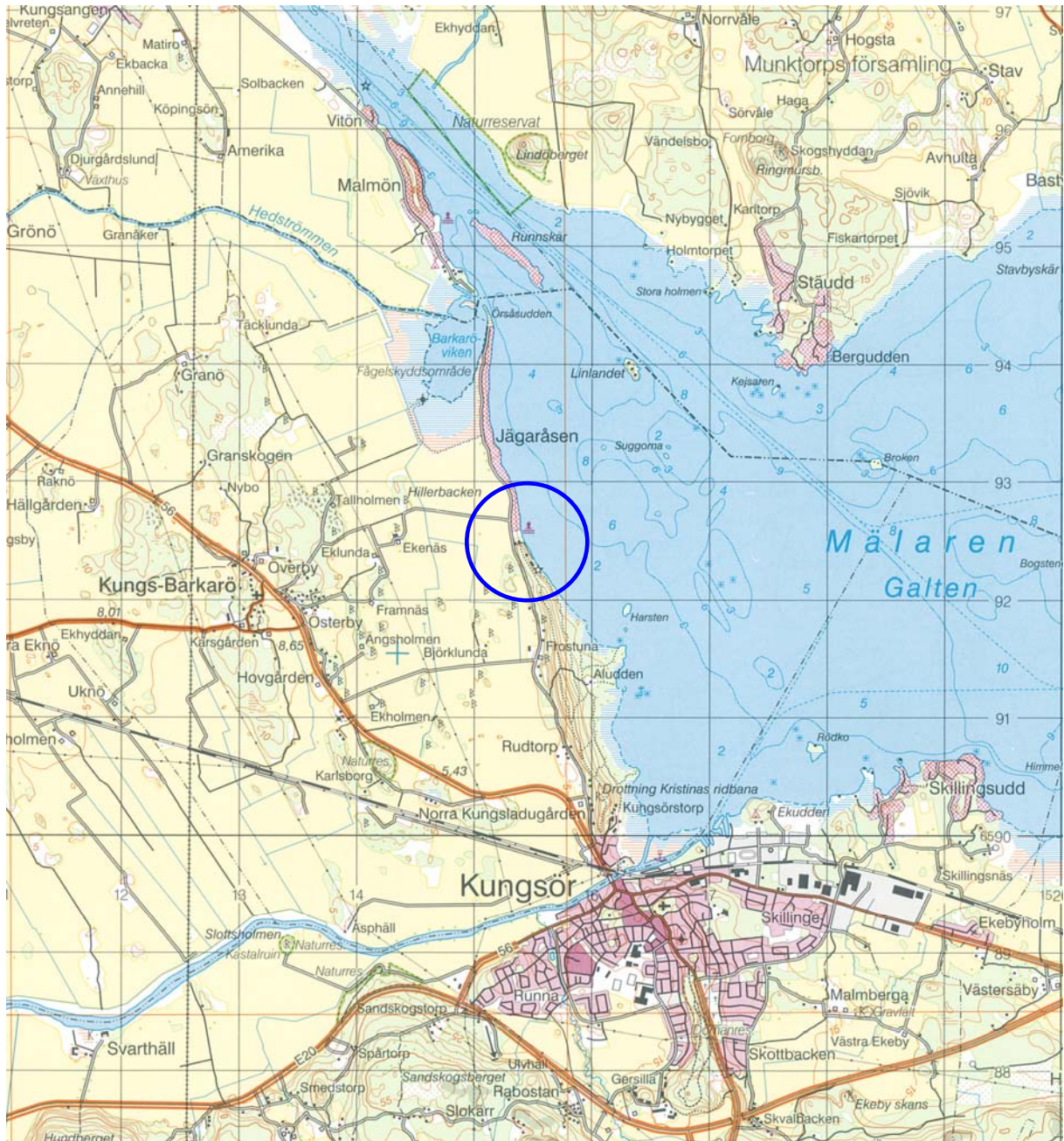
© Kulturmiljövård Mälardalen 2006.

Omslagsfoto: Östra takfallet samt utsikten mot väster. Foto: Helén Sjökvist

Kartor ur allmänt kartmaterial: Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN 10: 91-85591-48-3
ISBN 13: 978-91-85591-48-0

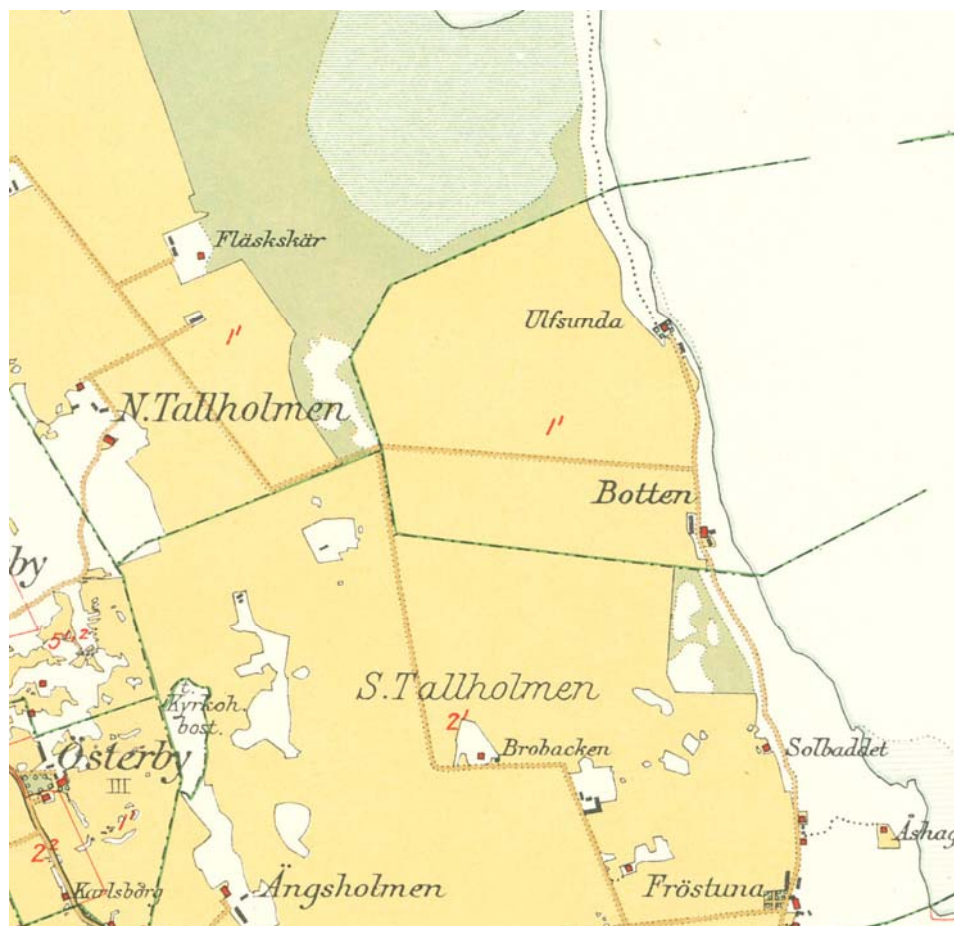
Tryck: Kulturmiljövård Mälardalen, Västerås 2006.

Figur 1. Den aktuella bebyggelsemiljöns läge markerat med en ring på Gröna kartan. 10G NV Eskilstuna.

Inledning

Logen vid Ullvisund, Jägaråsen har renoverats under 2006. För renoveringen beslöt Länsstyrelsen 2005-12-20 att lämna statsbidrag för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse avseende de antikvariska överkostnaderna. Ägaren utsåg Kulturmiljövård Mälardalen till antikvarisk kontrollant.

Figur 2. Ekonomiska kartan uppmätt 1907.

Bakgrund

Jägaråsen

Köpingsåsens sträckning utmed Mälaren mellan Kungsör och Köping kallas Jägaråsen.¹ Åsen reser sig cirka 35 meter över de omkringgivande åkrarna och vattnet. Västligheten på åsen spänner över grova tallar och ädel lövskog. I åsens södra del där Arbogaån mynnar i Mälaren anlade Gustav Vasa från 1538 en Kungsgård. På åsen finns även den labyrint som brukar kallas Drottning Kristinas ridbana. Den aktuella fastigheten ligger i utkanten av riksintresset för Naturvården Kungs-Barkaröområdet. Fastigheten ligger inte inom någon bevarandeplan eller riksintresseområde för kulturmiljövården.

Den aktuella fastigheten ligger idag i ett område med i huvudsak fritidsboende. På 1907 års karta finns endast enstaka byggnader markerade på platsen då kallad Ullsunda. Man kan även konstatera att flera

---

¹ Västmanland: Mälarbygd – bruksbygd – bergslag s. 139

bebyggelselägen på Åkerholmar i närområdet har försvunnit efter upprättandet av 1907 års karta. Bostadshuset som är markerat på den äldre kartan lär enligt uppgift ha fungerat som arbetarbostäder.²

Logen

Logen på den aktuella fastigheten är troligen uppförd under första hälften av 1900-talet. På 1907 års ekonomiska karta finns en ekonomibyggnad av samma storlek, men denna tycks ligga något längre österut, ungefär i samma läge som nuvarande bostadshus.

Den aktuella byggnaden har inrymt magasin i den södra delen och loge/hölada i den norra delen. Logen har en stomme i stolpverksteknik, klädd med en stående slät panel. Magasinsdelen är även den uppförd i stolpverksteknik men med några timmervarv högst upp. Stora delar av bräderna i panelen är återanvänd och bräderna är felvända i förhållande till fiberriktningen. Man kan se att man under takfoten har skador i panelen som härrör från när denna del varit vänd nedåt mot marken. Fasaden är avfärgad med falurödfärg. Taket är klätt med enkupigt lertegel. Äldre undertak är locklagt med bakar och de undre bräderna är försedda med vattenspår i sidorna. Undertaket är spikat med klippspik. Man har enbart haft bärläkt.

Byggnaden vilar på betongplintar i logdelen och en gjuten betonggrund under magasinet. De stora portarna till logen är tillverkade med en z-konstruktion. Ett dörrpar finns på vardera långsidan för att man ska kunna köra igenom logen. Det finns även enklare luckor på den norra gaveln, troligen för inlastning av hö, samt ett par luckor i fasaden till magasinet.

Undertaket är lagt med locklagda bräder vilka i stor utsträckning drabbats av svampangrepp, synliga inifrån. Svampangrepp fanns även i takfoten. Man har gjort vissa uppstagningar av taket sedan tidigare vilket antyder ett långvarigt problem med takläckage. Över den östra logporten finns emellertid vissa bräder som från undersidan såg ut att vara svampangripna men vid en närmare granskning visade det sig att den vita färgen på bräderna kom sig av att dessa var återanvända gjutbräder och alltså hade bruk kvar på ytan.

Fönstren till magasinsdelen saknades. De fönster som fanns inne i magasinet passade inte och är alltså inte originalfönster.

Takteglet

Taket på ladan är täckt med ett handslaget enkupigt tegel med bokstäverna ”SB” stämplat på klacken. Teglet är sannolikt tillverkat på Stora Sundby herrgårdsbruk i Öja, Stora Sundby, i Sörmland. Bruket anlades mellan 1815-1839, och producerade taktegel fram till slutet av 1800-talet. 1896 tillverkades bl.a. 22 400 takpannor.³ Först på 1950-talet lades tillverkningen vid bruket ner helt.⁴

Genomförande

Mer omfattande åtgärder än beräknat har krävts vad gäller stommen. Hammarbandet är delvis bytt på östra sidan. Alla de nedre sidoåsarna på östra sidan är bytta då dessa var mycket rötskadade. Över inkörporten till logen är spannet mellan takstolarna längre och sedan tidigare låg där dubbla åsar vilket man även nu har lagt. Syllen är isulad med 2”4 där skadorna varit för stora för att man skulle kunna fästa panelen.

Takbräder har bytts där det varit helt nödvändigt. På länsstyrelsens önskemål har man dock varit sparsam med att byta bräder i undertaket även då mindre angrepp har funnits. Istället har man i vissa fall där bräderna bedömts varit hela men delvis angripna enbart borstat och boracolbehandlat svampangreppen. I vissa fall har man även lagt de tidigare locken som underbräda för att behålla ett äldre utseende. På magasinet var i första hand locken skadade.

---

² Muntlig uppgift ägaren.

³ Jaana Riihonen, Hedenstedts tegel i Trosa

⁴ Olsson 1987

Med tanke på takets skick har man även lagt ett underliggande skikt av masonite. Innan masoniten lagts på har det gamla undertaket borstats rent från skräp. Masoniten är lagd något omlott med tejpade skarvar. Detta för att minska problemen med kapillärsugning och fukt i skarvarna som kan uppkomma vid spikning samt slippa problem med att vatten rinner in i skarvarna. Taket är lagt med bär- och ströläkt och spikat med blankspik.

På östra takfallet lades nytt tegel från Vittinge. På västra takfallet återanvändes det gamla teglet. Kupningen på det gamla teglet är något flackare än Vittinges samt 4,5 cm skillnad på mellanrummet för bärläkten.

Enstaka panelbräder är bytta. De delar som varit användbara har använts för att skarva i nederkant på andra mindre skadade panelbräder. I den nordöstra delen av östra fasaden har äldre bräder flyttats samman och ett mindre parti har försetts med helt ny panel.

De stora portarna är upprättade och tjärade två gånger med dalbränd trätjära från Claessons. Till tjäran har tillsatts en liten del kimrökspigment. De mindre dörrarna till magasinet är nytillverkade i z-konstruktion. De mindre luckorna på norra gaveln är reparerade.

Den södra gaveln lutade utåt varför man dragit samman konstruktionen cirka 20 cm med hjälp av fransk skruv. Helt nya fönster har tillverkats av Klockarhagens snickeri i Västerfärnebo. Fönsterbågarna, fönsteromfattningarna och magasinluckorna är liksom knutbräder ochnockbräda målades med Beckers alkydoljefärg i mattsvart kulör.

Resultat

Taket har lagts om på ett sätt som följer de antikvariska riktlinjer som dragits upp i det åtgärdsprogram som Läns museet upprättat och som den antikvariska kontrollanten har föreskrivit. Resultatet har blivit mycket bra med en stor del originalmaterial kvar i undertak, samt bevarat taktegel på ett takfall.

Fönsterbågar, fönsteromfattningar, luckor, knutbräder och nockås borde ur antikvarisk synvinkel ha målats i en annan kulör och med annan färgtyp. I åtgärdsprogrammet från läns museet daterat 2005-03-24 anges att ”Vindskivor och vattbräder tillverkas av ohyvlat material och avfärgas med falurödfärg. Ny nockbräda tillverkas även den av ohyvlat virke och stryks med falurödfärg alternativt stryks med dalbränd trätjära.” Fönstren angavs även skulle målas med en linoljefärg.

Arbetet är emellertid godkänt ur antikvarisk synvinkel.

Bilder

Figur 3.

Figur 4.

Figur 5.

Figur 6.

Figur 7.

Figur 8.

Figur 3. Ladans sedd från öster före renoveringen.

Figur 4. Ladans sedd från sydväst före renoveringen.

Figur 5. Skadad takfot på det östra takfallet.

Figur 6. Luckor på den norra gavlen.

Figur 7. Det gamla takteglet med stämpel.

Figur 8. Vattenspår i undertakets bräder.

Figur 9.

Figur 10.

Figur 11.

Figur 12.

Figur 13.

Figur 14.

Figur 9. Logens innertak mot söder före omläggningen. De vita takbräderna är återanvänt formvirke eller dylikt.

Figur 10. Logens innertak mot norr före omläggningen.

Figur 11. Logens innertak mot söder efter omläggningen.

Figur 12. Logens innertak mot norr efter omläggningen.

Figur 13. Magasinets innertak efter omläggningen.

Figur 14. På fasaden finns flera panelbräder som vänts upp och ned. På så sätt har man kunnat dölja mindre rötskador som uppkommit i nederkant genom att de vid vändningen hamnat under takfoten.

Figur 15.

Figur 16.

Figur 17.

Figur 18.

Figur 19.

Figur 15. Takomläggning på östra fasaden.

Figur 16. Nyttjälrad port på västra fasaden.

Figur 17. Färdigställt på östra fasaden.

Figur 18. Södra fasaden, nya luckor

Figur 19. Mindre åtgärder i takfot på västra takfallet samt återlagt tegel.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Häradsekonomiska kartan tryckt 1907.

Gröna kartan tryckt maj 2000.

Litteratur

Västmanland: Mälarbygd – Bruksbygd – Bergslag. 1990. Västmanlands fornminnesförening, Västmanlands läns museum och Länsstyrelsen i Västmanlands län. Västerås.

Olsson, Lars-Eric. 1987. Tegelbruk i Sverige. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer rapport RAÄ 1987:5. Stockholm.

Tekniska och administrativa uppgifter

Kulturmiljövård Mälardalen nr:

06062

Länsstyrelsen dnr:

434-3077-05

Fastighetsbeteckning:

Jägaråsen 1:38

Landskap:

Västmanland

Län:

Västmanlands län

Socken:

Kungs-Barkarö

Kommun:

Kungsör

Entreprenör:

Peter Ström

HPS Byggnads- och Industriminnesvård

Boda 2

731 93 Köping

Antikvarisk kontroll:

Helén Sjökvist

Kulturmiljövård Mälardalen

Karlskatan 4

722 14 Västerås